

תגובות

על תשלום קנס / הרב איתמר ורהפטיג

הרב עמוס ראבלו (אמונת עתיך 107, עמ' 120-122) מצדיק תשלום קנס שמוטל על מפר כללי הנסיעה ברכבת הקלה בדרכים שונות. אני מסכים למסקנה אבל שתי הערות לי באשר לדרכי ההיתר.

א. הרב עמוס שולל את הדרך של הסכמה מראש לקנס, משום שזהו חוזה שיש בו משום 'אסמכתא', ואין כאן אחת מן הדרכים העוקפות בעיית ה'אסמכתא'. לי נראה שאין כאן 'אסמכתא', משתי סיבות:

1. לענ"ד יש להבחין בין קנס אזרחי לבין קנס עונשי. במסגרת חוזה אזרחי, כל צד נותן ומקבל, כך הוא למשל במכר או השכרת דירה, שאחד הצדדים לחוזה מסכים לשלם קנס על איחור בתשלום. ברם, מכיוון שאינו מקבל תמורה כנגד קנס זה, אפשר להניח שלא הסכים לשלמו בלב שלם. אבל בקנס עונשי, שגובל בפלילי, אין המתחייב בו מצפה לקבל תמורה, אלא הוא מבין ומסכים בלב שלם שעל התנהגות בלתי הולמת יש לשלם קנס, ובייחוד שזו כרוכה בדרך כלל בהפסדים כלשהם. זו אומדנה כללית, ואין מקום לבחון מקרה פרטי שבו אדם הפר את הכללים בשוגג, אלא אם כן החברה מוחלת על הפרה כזו לפי כלליה. אכן, אם הקנס הוא מוגזם ביותר, ללא שום פרופורציה להפסדים צפויים, יש מקום לדון בשלמות גמר דעתו.

2. נוסף על כך במצבי 'אסמכתא' המצויים, מדובר בחוזה שנחתם מראש, וכולל התחייבות לקנס בתנאי עתידי. כגון, קנס בחוזה למכירת דירה על איחור בתשלום. המתחייב בטוח שלא יגיע לידי מצב זה, ולכן יש פגם בגמר דעתו. אבל בנדון דידן החוזה נעשה בשעה שהוא נכנס לרכבת שלא כדין, וכבר אז הוא מקבל על עצמו שאם ייתפס ישלם קנס. (ויש לעיין מה הדין אם לא ייתפס, האם גם אז חייב בקנס מעצמו? ונראה שהחברה אינה מצפה שאדם ישלם קנס מעצמו. אמנם את דמי הכרטיס, אם נסע בחינם, הוא חייב לשלם). במלים אחרות, ניתן לומר שהוא מסכים שהמחיר עבור כניסה בלתי חוקית הוא גבוה יותר.

אכן משהגענו לעניין הקנס העונשי, דרך המלך היא הצעות 3 ו-4 של המחבר, היינו 'תקנות טובי העיר' ו'דינא דמלכותא', אם כי אינני שולל את הדרך החוזית.

ב. ההצעה הראשונה של המחבר היא 'תקנת בני אומנות', וזו אינה נראית לי. תקנה זו מחייבת את בני האומנות בינם לבין עצמם. יש מקום לדון אם הרוב של בני אותה אומנות יכול לחייב את המיעוט להצטרף לתקנותיהם (עי' 'אגרות משה', שנזכר אצל

---

1. כיוצ"ב מצינו בנוגע למודעה של בתי כנסת ודומיהם כי כל הבא לשם בא על דעת שהוא נותן או מפקיר חפציו שישאיר שם תקופה ארוכה. איננו שואלים: שמא אותו אדם לא ראה את המודעה? ואולי הוא כעין גדר של 'לב ב"ד מתנה עליהם'.

2. אין כאן גדר של מודה בקנס פטור, שזה בקנסות של תורה.

המחבר). אבל אין בכוח הטבחים למשל, לחייב אזרח מן השורה שאינו כפוף לתקנותיהם. ואם כן מכוח תקנת בני אומנות, יכולים עובדי הרכבת לתקן תקנות פנימיות עבור העובדים אבל לא עבור כלל האזרחים.

על הנקה ושאיבת חלב בשבת / הרב שחר קיהן

הרב אריה כץ (אמונת עתיך 107, עמ' 109-114) כתב הדרכה למניקות להשתדל להצמיד את המשאבה לפני תחילת עבודה על ידי שעון השבת; וזו לשונו:
אם יכולה האישה להצמיד את המשאבה עוד לפני הפעלתה האוטומטית ע"י שעון השבת, ראוי עוד יותר לעשות כן, שכן ייתכן שכך אפשר להגדיר את כל פעולת השאיבה של החלב - גרמא.

ברצוני לציין כי הדרכה זו אינה מעשית כלל, הן מחוסר היכולת לחזות בדיוק המתבקש את זמן הפעלת המשאבה החשמלית על ידי שעון השבת, והן משום שבמהלך השאיבה ישנו צורך לנתק מדי פעם את המכשיר מגוף האישה כדי לנקות את המכשיר ואת גופה. הפתרון ההלכתי שאני מציע הוא להצמיד את המשאבה לאחר הפעלתה, אבל בתחילה לא לשים כלי תחתיה ולתת לטיפות החלב הראשונות לזלוג לאיבוד; ורק אחר כך לשים את הכלי תחתיה, תוך כדי פעולת השאיבה. כך פעולת ההצמדה של המשאבה אמנם גורמת לתחילת השאיבה, אך היא בגדר 'שאיבה לאיבוד', שקלה יותר מבחינה הלכתית והותרה במקום צער ובמקום צורך גדול של התינוק. לענ"ד, כך יש לעשות בכל פעם שהאישה צריכה להצמיד את המכשיר לגופה, אף באמצע השאיבה, לאחר שניקתה את גופה ואת המכשיר. פתרון זה פשוט ומעשי, ומאפשר הנקה במשאבה חשמלית לרווחא דמילתא.

תגובה לתגובה / הרב אריה כץ

מסכים להערה. (מניסיוני האישי בדברים אחרים שהופעלו על ידי שעון שבת, בדרך כלל אפשר לזהות במרווח של כדקה את זמן ההפעלה, ולהישאר כך כדקה זה לא נורא. וגם אם בהמשך תצטרך להוריד ולהחזיר, זה עדיף מכלום). אמנם כל מה שכתבנו הוא לרווחא דמילתא ולא מעיקר הדין. גם הצעתו היא טובה.

עוד על הנקה ושאיבת חלב בשבת / הרב אוהד פיקסלר

הרב אריה כץ (אמונת עתיך 107, עמ' 109-114) סיכם בהרחבה במאמרו את דברי ה'שמירת שבת כהלכתה' (להלן, שש"כ) בפרק לו סעיפים יט-כב. בדבריו הוא לא הפנה לדעות נוספות בפוסקים ולמאמרים שפורסמו בנושא, ואף לא התמודד עם הגישות המבוארות בהם.³ אמנם ההבדל הלכה למעשה בין השש"כ ובין הדעות החולקות אינו

3. ראה במאמרו של הרב נחום אליעזר רבינוביץ, 'שאיבת חלב אִם בשבת', תחומין לב, מעמ' 27. מאמרי, 'שאיבת חלב אִם בשבת', תחומין לא, מעמ' 109. לעיתים נראה שבכתיבה התורנית כל אחד 'ממציא את הגלגל' מחדש, כאילו אף אחד אחר לא עסק באותו הנושא. גישה זו אינה מקובלת ולא ניתן להתעלם מתשובות ומאמרים שנכתבו בנושא בשנים האחרונות, ואף אם לא מסכימים לתוכנם, חייבים להתמודד עם טענותיהם.

משמעותי, אך ההסבר והרקע המוצעים בדבריו לפסיקת הש"כ במאמר נתקלים במספר קשיים. בשורות הבאות נעיר על שני עניינים מרכזיים הנוגעים לנושא זה. נושא שאיבת חלב גם עבר שינוי משמעותי בעשרות השנים האחרונות. המקורות בתוספתא, בגמרא ובפוסקים עוסקים בהוצאת חלב גם שנועד למנוע כאב ודלקות לאישה. תנאי החיים לא אפשרו שאיבת חלב גם והאכלה סדירה של תינוק בעזרת בקבוק, במקרים שהוא אינו מסוגל לינוק בכוחות עצמו. סוגיית הגמרא בשבת (קלה ע"א) עוסקת בהנקת הנולד בחודש השמיני להיריון, ומטרת ההנקה הייתה להקל על האישה מצערה. באופן דומה, התוספתא בשבת (פ"י ה"ד) עוסקת באישה הנצרכת להוציא חלב כדי שהילד יוכל לינוק בכוחות עצמו. מכיוון שיש לתינוק קושי בתחילת היניקה, האם עוזרת לו על ידי הוצאת החלב והגודש, ולאחר מכן התינוק יונק ישירות מאמו. גם ההיתר של 'שיבולי הלקט' נוגע להוצאת חלב שנועדה להקל על תחילת תהליך ההנקה של התינוק. אין בפוסקים מקור העוסק במציאות ימינו, בתינוק שדרך אכילתו הרגילה היא על ידי שאיבת חלב האם ואכילתו בעזרת בקבוק. יש בין הדברים 'שיתוף השם' של שאיבת חלב אך מדובר על מציאות שונה.⁴ הרב כץ במאמרו מניח שבהשתמשם במינוח שאיבת חלב גם, הפוסקים מתארים את המציאות הקיימת היום, אך דבר זה אינו נכון.

הנחה נוספת המונחת בדברי הרב כץ, בעקבות חלק מהפוסקים, היא השוואה הלכתית גמורה בין שאיבת חלב מאישה ובין חליבת בהמה. לפי שיטה זו יש להשוות את חליבת הפרה לשאיבת החלב מאישה הן מבחינת חומרת האיסור והן מבחינת הפתרונות ההלכתיים המוצעים. בשל השוואה זו כתבו הפוסקים ובעקבותיהם המחבר שיש להתיר כאשר שואבים לאיבוד, העדיפו שתחילת השאיבה תהיה ב'גרמא' ואף הציעו לעשות זאת על ידי גוי (כמו בפרה כך גם אצל אישה). ישנו קושי בסברה העומדת בבסיס הנחה זו, ואין חליבה שווה לשאיבת חלב, כפי שאנו מתנסחים בלשון 'שאיבת חלב גם', ולא 'חליבה'. ה'חשש' שמדובר על איסור תורה בשאיבת חלב גם מתבסס על שיטת הרמב"ם שאיסור חליבה בשבת הוא מהתורה. אך נראה שהרמב"ם לא השווה בין בני אדם ובהמות לעניין זה: 'החולב את הבהמה חייב משום מפרק' (הל' שבת פ"ח ה"ז). הרמב"ם לא פסק כלל את דברי התוספתא על אודות האיסור לשאוב חלב גם לכלי, ולעומת זאת הדגיש שהאיסור הוא על חליבת בהמה. גם ה'טור' (או"ח סי' שה; סי' שכ) הזכיר את איסור החליבה בנוגע לבהמה בלבד, ואף בהלכות רפואה (סי' שכח) לא הזכיר כלל את עניין שאיבת חלב גם.

יש להעיר שקיים הבדל יסודי בין יניקת תינוק וחליבת בהמה. חליבה בשבת נאסרה מהתורה הואיל וכך דרך המלאכה המקובלת, ולכן יניקה מבהמה בשבת היא חליבה בשינוי, ואסורה מדרבנן (גם לפוסקים הסבורים שחליבת בהמה אסורה מדאורייתא). במקרה זה מפורש בגמרא כי חז"ל לא גזרו על כך במקום צער. אצל בני האדם, דרכו של

---

4. בעניין שינוי המציאות דן שו"ת שבט הלוי, והוזכר כדרך אגב בדברי הרב כץ. בנוגע לדברי שבט הלוי, ראה במאמרים שהובאו בהערה הקודמת.

עולם היא שתיונק יונק ישירות משדי אמו, ודוקא שאיבת החלב במכונה היא שינוי מהדרך הרגילה. הנקה אינה נחשבת כלל מלאכה אסורה, והשינוי מהדרך הרגילה אינו יכול להיות חמור יותר מאשר איסור דרבנן.

כפי שהובא במאמרו של הרב כץ, נחלקו האחרונים בחומרת האיסור של שאיבת חלב אָם, אך לא ניתן למחות במחי יד את הדעות והסברות שמדובר על איסור דרבנן (ובייחוד שלא מצאנו מקור לכך שמדובר על איסור תורה). לאור עקרונות אלו נראים בעיני דבריו של הרב רבינוביץ במאמרו (כאמור, תמוה שגישה זו כלל אינה מוזכרת במאמר):

הרואה יראה שכל זה אמור היה בימיהם, שהחלב לא היה ניתן לשמרו לאורך זמן ויתקלקל בזמן קצר, ואם לא היה תינוק לפנינו שיכול לינוק, התירו רק באופן שהחלב ילך לאיבוד. אולם בימינו נשתנתה המציאות לגמרי, ואפילו אין התינוק לפנינו, כמו למשל, שהוא מאושפז בבית חולים והאם נמצאת בבית, או שהוא יזדקק מחר לחלב או לאחר הזמן, ואז אפילו תניקהו אמו לא תספיק כמות חלבה לצרכיו, וכל שכן אם הוא אין בו כח לינוק מאמו כי אם בבקבוק בלבד, או שלא תוכל להיות אצלו להניקו ישירות, וכיו"ב - בכל המקרים הללו אין לאבד את החלב הנשאב עתה, כי ניתן להקפיא אותו עד שיוכלו להשתמש בו למנוע סכנת התינוק. מעתה גם במקרה כזה יש וסכנת התינוק למחר תתיר כבר היום לחלוב את האם ולשמור על החלב עד לזמן שיזדקקו לו. וזה לא רק מותר אלא גם חייבים לעשות כך לצורך התינוק, אף על פי שהיא מלאכה הצריכה לגופה.

כאמור, הרב כץ מסכם את ההלכות בעניין זה לאור דברי השש"כ, אך גם סיכום זה סלקטיבי. בדבריו הוא כותב (עמ' 112) שמותר לשאוב עבור מאכל התינוק, ובכלל זה גם תינוק שעדיין לא התנסה בתחליפי חלב, היות והוא נחשב מסוכן לעניין זה. אך אם בדרך כלל הוא ניזון גם מתחליפי חלב, אין היתר לשאוב עבורו בשבת, הואיל ואין כאן פיקוח נפש. יש לציין שדברים אלו הם כנגד דברי הגרש"ז אורבך המובאים בשש"כ בהערה סב, שמותר לשאוב חלב אָם לתוך כלי, גם עבור תינוק שעדיין לא התרגל לחלב אָם. הגרש"ז אינו מצריך שהתינוק לא יאכל גם מתחליפי חלב, אלא לדידו העובדה שהאָם רוצה להרגילו לחלב אָם מספיקה. דבר זה נכון גם אם בינתיים הוא מקבל תוספת של תחליפי חלב, שיכולה אף להיות מרכזית. הגרש"ז מסביר את הפסיקה לאור הסכנה שיש בכך שהתינוק לא יתרגל לחלב אָם ויהיה ניזון מתחליפי חלב גם בעתיד. בדברי הרב כץ עולה שיש לחשוש לאיסור תורה במעשה השאיבה (דבר שלא מופיע בשש"כ), ובמקביל יש להחמיר בפיקוח נפש גם לחשש רחוק (כמו החשש שתחליפי חלב ייהיו סכנה לתינוק, אך כידוע חלק לא מבוטל מהתינוקות ניזונים מתחליפים אלו). כפי שהזכרנו, מסקנה הלכתית דומה יכולה להתקבל לאור שיטות הראשונים והפוסקים שאין מדובר על איסור תורה. בדרך זו אין צורך להזדקק לחשש סכנה רחוק שאינו נראה מסתבר, ולקרוב את הסברה וההלכה לשכל הישר ולמציאות.

לסיים, יש להעיר על הגישה ההלכתית המובאת בהמשך המאמר, בנוגע לשיטת ה'חזון איש' בהפעלת מכשיר חשמלי בשבת. במאמר מובא שיש לחשוש לאיסור תורה, וזאת

בשונה מהפסיקה המקובלת.⁵ וכפי שהרב כץ הביא בהערה 17, גישה זו נוגדת את פסק הגרש"ז אויערבאך והשש"כ (שעל פסקיו מבוסס מאמרו). גם בנוגע לשאלת היחס בין שימוש במשאבה חשמלית וידנית בשבת, ראה במאמרים שהובאו בהערה 1. חבל שבנושא זה של שימוש במכשירי חשמל בשבת ובעניינים נוספים במאמר, המחבר לא הפנה למקורות רבים נוספים וחשובים העוסקים בהם.

תגובה לתגובה / הרב אריה כץ

א. שלחתי בעבר שאלות לכמה פוסקים בנושא הנידון, והמאמר משקף את הגישה המרכזית שנפסקה על ידי הפוסקים הללו (הרב יעקב אריאל, הרב אברהם יצחק הלוי כלאב, הרב דוב ליאור והראשון לציון הרב שלמה משה עמאר).⁶ תשובתו של הרב רבינוביץ' בעניין הייתה חריגה ויוצאת דופן, ולכן החלטתי שלא להתייחס אליה במאמר מסוים זה באמונת עתיך, שהוא בעיקרו הדרכה מעשית המלווה במקורות.⁷

ב. הטענה המרכזית שרצה לטעון הרב פיקסלר היא ששאיבת חלב גם בשבת אינה איסור תורה אלא איסור דרבנן. זאת מכיוון שמדובר בשינוי לעומת דרך הוצאת החלב העיקרית אצל אישה, שהיא באמצעות הנקה. טענה זו צריכה עיון, שכן הרב פיקסלר עצמו, במאמרו בתחומין, הודה שהשיטה המקובלת בין הפוסקים (כולל ה'משנה ברורה') היא שמדובר באיסור תורה.⁸ למעשה, כל המקורות המופיעים במאמרי לגבי העקרונות בנושא הם גם המקורות שהופיעו במאמרו של הרב פיקסלר, ואף הוא עצמו במסקנה הודה שרוב הפוסקים סוברים ששאיבת חלב גם אסורה מן התורה. אף דבריו של הרב רבינוביץ' שאותם הוא מצטט מצביעים באופן ברור ומפורש על כך שההיתר שלו נובע מהחשש לסכנה של התינוק ולא מסיבות אחרות. המקור היחידי שהביא הרב פיקסלר כסיוע לטענותיו הוא הערתו של הרש"ז אויערבאך ל'שמירת שבת כהלכתה' פרק לו (הערה סז),⁹ המתירה לשאוב חלב גם לתוך כלי לתינוק שעדיין לא התרגל לחלב גם.

5. בנוגע לחשש לשיטת החזו"א, ראה במאמרו של אחי, הרב דרור פיקסלר, 'האם יש איסור מוליד באור', ו'מתי יש איסור בונה בחשמל', אמונת עתיך 98 (שבט תשע"ג), עמ' 66-76; ובהמעין נא, ד (תשע"א).

6. אין בדברים אלו משום הטלת האחריות על מסקנות מאמרי על הפוסקים הללו. באופן טבעי, היו ביניהם הבדלים של ניואנסים בסדרי העדיפויות השונים, אולם מאמרי מבוסס גם על הגישה המרכזית שעלתה מדבריהם.

7. מכון פוע"ה עוסק בין היתר בהוצאה לאור של התשובות שהגיעו אליו מפוסקים שונים במסגרת מפעל שו"ת פוע"ה (כרך א, בענייני מניעת היריון, יצא לאור בשנת תשע"ב, כרך ב, העוסק בענייני פוריות, נמצא בשלבי הכנה אחרונים). כאשר נוציא לאור בע"ה את התשובות העוסקות בענייני היריון ולידה תובא בין שאר התשובות גם תשובתו של הרב רבינוביץ'. כמו כן, כשייצא לאור בע"ה ספר פוע"ה כרך ג, שבו נמצא הפרק על ההנקה, תובא גם שיטתו של הרב רבינוביץ' בעניין.

8. איני מקבל את קביעתו הפסקנית של הרב פיקסלר שהשוואה בין שאיבת חלב לחליבה בבהמה אינה נכונה. גם אם יש מקום לחלק בין הדברים, הרב פיקסלר עצמו מודה שמרבית הפוסקים לא חילקו בכך, ועל המחלק בין הדברים מוטלת חובת ההוכחה.

9. ולא הערה סב, כפי שגרשם (כנראה מחמת טעות דפוס) במאמרו הנ"ל בתחומין, ומשם הועתק בטעות גם לתגובתו כאן.

לדברי הרב פיקסלר, זאת אף על פי שאין בכך פיקוח נפש, שהרי ניתן להרגילו לתחליף חלב. המעיין בהערתו המלאה של הרש"ז אויערבאך יראה שיש כאן שגיאה חמורה בהבנת הדברים. הרש"ז אויערבאך כתב שם בצורה מפורשת שהיות ויש בזה ספק סכנה, אין להתחשב בכך שניתן לתת תחליפים אחרים. זאת אומרת שהיתרו הוא במפורש מכיוון שיש לחשוש לסכנה, על אף שניתן לכאורה לומר שיצרוך תחליפים אחרים. פשוט וברור שאין מדובר כאן בתינוק שכבר צורך תחליפים אחרים, אחרת אין כאן כלל ספק סכנה, אלא בתינוק שלא הורגל בהם. הרש"ז אויערבאך חשש למיעוט תינוקות שאלרגיים לתחליפי חלב אֵם. דומה שאף הר"י נויבירט עצמו חשש שיהיו כאלו שיטעו בהבנת דברי הרש"ז אויערבאך, ועל כן הוסיף שם בסוגריים לבאר את כוונתו של הרש"ז אויערבאך מהו תינוק שלא התרגל לחלב אֵם: 'הכוונה שלא התרגל לתינוק מהאם אלא באמצעות כלי, וממילא זה מזונו והוא פיקוח נפש, ולכן אין ראייה שהרש"ז אויערבאך תמך בשיטה ששאיבת חלב אינה אסורה מן התורה.¹⁰

ג. כאמור לעיל, דבריו של הרב רבינוביץ' מבוססים על שיקול אחר, והוא הרחבה של המושג פיקוח נפש.¹¹ לדברי הרב רבינוביץ', כיוון שיתכן שבעתיד יצטרך התינוק את חלב האֵם וניתן להקפיד את החלב, יש כאן צורך של פיקוח נפש. גם אם התינוק עצמו לא יצטרך את החלב, הרי שיש מחסור תמידי בבנקים לחלב אֵם, וניתן לתרום את החלב לשם, ולכן אין לשפוך את החלב לאיבוד גם אם הוא אינו נצרך להנקה התינוק בשבת. גישה זו, שהרחיבה בצורה משמעותית את המושג פיקוח נפש, כמדומני שנסתרה כבר על ידי ה'נודע ביהודה' בתשובתו המפורסמת ('יו"ד תנינא סי' רי). שם פסק להתיר איסורי תורה משום ספק פיקוח נפש רק כשיש חולה לפנינו, ולא משום חשש רחוק שאולי יזדמן פיקוח נפש בעתיד. האם דווקא בשבת יש צורך לשאוב חלב על מנת למלא את הבנקים המרוקנים של חלב האֵם? הרי לפי אותה גישה נארגן גם התרמות דם בשבת, שהרי יש מחסור תמידי במנות דם לצורך חולים?!

4. באשר להערה על הנושא של חשמל, לא היה זה עיקר המאמר, ולכן לא הורחבה היריעה בנושא. כפי שכתבתי במאמרי, הגישה המקובלת כיום על ידי מרבית הפוסקים¹² היא שאמנם מעיקר הדין אין איסור תורה בסגירת מעגל חשמלי לכשעצמה, אולם לכתחילה יש לחשוש לשיטה זו. מי שהתווה את הגישה הזו בצורה המרכזית ביותר היה לא אחר מאשר הרש"ז אויערבאך עצמו, אף שחלק על ה'חזון איש' וסבר שאליבא דאמת

10. איני מקבל גם שהוצאת חלב שלא בדרך יניקה נחשבת לשינוי ולכן שאיבת חלב מותרת, שכן זה התחדש רק בתקופה האחרונה. הרי הפמ"ג ועוד פוסקים (המובאים במשנה ברורה שצוין במאמרי) תפסו את דברי התוספתא כפשוטם, שחל איסור לשאוב לכלי כדי לתת לתינוק אחר כך (ראה הרחבה ארוכה בפירוש התוספתא בתוספתא כפשוטה, ושם הבנות שונות כבר של הראשונים בעניין), וגם אם אין כוונת התוספתא לשאיבה לכלי לצורך תינוק, כבר הכריעו הפמ"ג והמשנ"ב שמדובר באיסור תורה (ואף החולקים, ייתכן שידו שבימינו מדובר באיסור תורה, ראה במאמרינו הנ"ל).

11. בניגוד לדברי הרב פיקסלר עצמו, שמאן לקבל כפשוטם את דברי הרש"ז אויערבאך ששאיבת חלב אם לצורך התינוק עצמו היא פיקוח נפש, וצמצם מאוד את גדרי פיקוח הנפש.

12. אמנם ידוע לי שגישת הרב רבינוביץ' בנושא היא אחרת, אולם כאמור מטרת המאמר הייתה להיצמד לגישה המרכזית בפסיקת ההלכה ולא להתפלמס עם דעות שונות.

אין איסור תורה בסגירת מעגל חשמלי בשבת. כך גם נכתב במאמרי, שבפועל היתר באופנים מסוימים הפעלת משאבה חשמלית אפילו בשבת עצמה, ולעתים אף ברמת עדיפות גבוהה יותר מאשר משאבה ידנית.

על שאיבת חלב והנקה בשבת / הרב חברון לוי

הרב אריה כץ במאמרו (אמונת עתיך 107, עמ' 112 סעי' 2) כתב שאם תינוק ניזון גם מהנקה וגם מתחליפי חלב, אין היתר לשאוב חלב בשבת לצורך אכילתו בשבת, כי אין פיקוח נפש בכך שהתינוק יקבל את תחליפי החלב. לענ"ד אין הדברים כן, אלא מדין **פיקוח נפש**, יש להתיר שאיבת חלב האם בשבת גם לצורך תינוק שחלק ממזונו הוא תחליף חלב. חלב אֵם הוא חיוני מאוד לתינוק. גם אם הוא אוכל תחליפי חלב, אם אפשר לתת לו חלב אֵם, מצווה וחובה לתת לו בשבת, גם על ידי שאיבה. זאת כי בחלב האֵם מקבל הילד דברים חיוניים לבניינו הגשמי הנפשי והרוחני, ובכוחו למנוע מחלות וכו', והדברים ידועים. והסכים איתי במכתב הגר"א ובנצל שליט"א. וכן מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בספר 'מאור השבת' (ח"א עמ' תקד). וכן משמע מהספר 'מעין אומר' (תשובות הגר"ע יוסף שהשיב בעל-פה, ח"ב עמ' רד).

תגובה לתגובה / הרב אריה כץ

עיינ בדקדוק בדבריו של הגרש"ז אויערבאך המובאים ב'שמירת שבת כהלכתה' (להלן שש"כ, פל"ו הע' סז), ובהרחבה ב'שולחן שלמה', (שבת ח"ג עמ' קכט). מבואר מדבריו שההיתר הוא דווקא בתינוק שתזונתו מבוססת על הנקה ולא גם על תחליפי חלב אֵם (ולכך גם מכוונת הערת ההבהרה של הגר"י נויבירט בשש"כ שם בסוגריים). שבמקרה זה אכן יש סיכון קטן לתת לתינוק מזון שאינו רגיל בו (וכמו שמבואר בהמשך הדברים ב'שולחן שלמה' שם).

גם דברי שו"ת 'מעין אומר' מבוססים על הכתוב בשו"ת 'ביע אומר' (ח"ט או"ח סי' לב), ושם מפורש שהשאלה הייתה על תינוק ש'ינוק רק חלב אֵם', ולכאורה פשוט שהוא הדין בשאלה שב'מעין אומר' (כל מה שנשתנה שם הוא שב'ביע אומר' נכתב על תינוק פג, ואילו ב'מעין אומר' הורחבו הדברים גם לתינוק בריא. אבל הפרטים הנוספים, שעיקרם שזהו מזונו הבלעדי, לא נשתנו, עיי"ש). ושאלתי את הרב יהודה נקי, מחבר שו"ת 'מעין אומר', ואמר שאכן נראה לו כדברי הרב חברון לוי, שהגר"ע יוסף אמר את דבריו אפילו במקום שהתינוק ניזון גם מתחליפי חלב; אבל הודה לי שהדברים לא נאמרו במפורש על ידי הגר"ע יוסף, ולא שאל אותו על כך. אינני חולק על הערך הרב שיש לחלב אֵם גם עבור תינוק שחלק ממזונו הוא תחליפי חלב (אף על פי שעל יתרונות רוחניים לא שמענו שמותר לחלל שבת), אולם כל יתרונות חלב האֵם אינם בטלים במצב חד פעמי של אי נתינתו, שעליו מדובר במאמר.

